

SEKSITINIAI KALBOS ELEMENTAI – daugeliui indoeuropiečių kalbų būdinga giminių kategorija, kai skiriamos vyriškos, moteriškos ir niekatrosios giminių daiktavardžių kategorijos, o su pastaraisiais derinami kiti vardažodžiai. Kai kurios slavų kalbos (rusų, lenkų) turi giminių kategorijų ir veiksmažodžių paradigmoje: būtojo laiko formos atspindi asmenis lytiškai.

Gyvųjų daiktų pavadinimai senovėje buvo motyvuoti lyties skirtumo, vėliau ši kategorija apibendrinta ir negyvųjų daiktų pavadinimams. Manoma, kad negyvus objektus reiškiančių pavadinimų skirstymas vyriškos ir moteriškos giminių daiktavardžius sietinas su pirmųjų žmonių darbo pasidalijimu. Tie objektai ar reiškiniai, kurie sietini su vyriškais darbais, būdavo vadinami vyriškosios giminių formomis, o tie, kurie suvokti kaip susiję su moteriškais darbais, gavo moteriškos giminių daiktavardžių formas. Neutralūs objektai ar reiškiniai sudarė niekatrosios giminių kategoriją. Tačiau tai nėra aiški schema, kadangi skirtingose kalbose tie patys objektai vadinami skirtingais giminių daiktavardžiais, pavyzdžiui, lie. *knyga* – vok. *das Buch*, lie. *laukas* – rus. *поле*.

Giminių kategorijų atspindį ir skirtingos leksemos (pvz.: liet. *vyras* – *moteris*; *jautis* – *karvė*; vok. *Bruder* – *Schwester*, *Pferd* – *Stute*; pranc. *père* – *mère*, *cheval* – *jument*; rus. *брат* – *сестра*, *бык* – *корова*, *пес* – *сучка*), ir tam tikri afiksai (galūnės, priesagos), ir tarnybinių žodžių (paprastai – artikeliai).

Gyvųjų gyvūnų, su kuriomis žmogus susidurdavo dažniau, giminių buvo nurodoma pagal lytį (pavyzdžiui, lie. *gaigalas* – *antis*; *šuo* – *kalė*), kitose motyvacija neaiški. Kai kuriose kalbose vyriškos ar moteriškos giminių daiktavardžiais vadinami tik suaugę asmenys, o vaikai vadinami niekatrosios giminių formomis, pavyzdžiui, vok. *das Kind* ‘vaikas’, *das Mädchen* ‘mergaitė’. Mergaitėms pavadininti vartojamos niekatrosios giminių formos, tačiau berniukai vadinami vyriškos giminių daiktavardžiais – *der Knabe*, *der Junge*.

Vairių profesijų pavadinimai pirmaisiai būdavo vyriškos giminių, nes vyrai dominavo socialiniame gyvenime. Kai jame pradėjo dalyvauti ir moterys, vairios kalbos tai reagavo nevienodai. Neretai moteriški profesijų pavadinimai sudaryti vartojant afiksus arba / ir artikelius, pavyzdžiui, lie. *mokytojas* – *mokytoja*, *daktaras* – *daktarė*, vok. *der Lehrer* – *die Lehrerin*, rus. *учитель* – *учительница*. Tačiau kai kurios tautos moterims užimamas pareigybės, ypač – aukšto socialinio statuso, vadinamos vyriškos giminių formomis, pavyzdžiui, lenk. *profesor* ‘profesorius, profesorius’, *rektor* ‘rektorius, rektorius’, rus. *директор* ‘direktorius, direktorius’.

Vairių kalbų žodynuose laikomasi tradicijos ir, nepaisant abiejų lyčių pateikiamos vyriškos giminių formos, po jų nurodomi moteriškos giminių atributai.

Giedrė Epaitienė